

i Simon's funktionaliserings- og koordinationsbegreb. Allerede Max Weber understregede demokratiet som overordnet udgangspunkt for sin bureaukratimodel. Og kravet om alternativer indgår eksplicit i Dror's ideal- og optimalmodeller for policy-making.

Arne Gaardmand er nok på vej over i, hvad jeg vil kalde en reaktiv forvaltningsopgattelse, men bryder alligevel ikke med den afgørende rationalitetsforudsætning om overordnet sammenhæng i beslutningsproduktionen (se for eksempel pp. 114-115, 123 og 159-160).

Når jeg påstår, at Arne Gaardmand er rationalitetsteoretiker, er det naturligvis en svækkelse heraf, når jeg føjer til, at han ikke er det konsekvent! Men offentligt ansatte behandles også repræsentativitetsteoretisk (p.69), socialpsykologisk (p. 89) og formalorganisatorisk (pp. 92-93). Og disse forskelligt funderede påstande om offentligt ansatte kan ikke være rigtige, med mindre de opdeles i underkategorier, eller påstandene modificeres indbyrdes.

"Den gode planlægger" forudsætter som model en åben og alsidig vidensproduktion og -formidling. Det forekommer mig at være et forfriskende og overbevisende reformkrav. Men når den praktiske planlægger forudsættes at være en fagkyndig ekspert med egne meninger, kan en reform efter de anviste retningslinier godt blive en styrkelse af en bestemt embedsmandsgruppes magtposition.

Og ud skal det også, at jeg finder et angreb på de videnskabelige institutioner for at gå magthavernes ærinde betænkeligt, fordi det mere end antydningvis anfægter disse institutioners ret til forskningsfrihed (p. 90). Før det postuleres, at forskerne har korrumpet den videnskabelige vidensproduktion, var det nærliggende at beskæftige sig med effekten af den forskningsstyring, som Arne Gaardmand selv har været en ivrig talsmand for og aktiv deltager i.

Ole Nørgaard Madsen

Jens-Jørgen Jensen (red.), Sovjetunionen i forandring, Esbjerg: Sydjysk Universitetsforlag 1980. 188 s. 78,50 kr.

Bogen er en samling af skriftlige oplæg fra en nordisk konference om problemer i den nyere forskning af Sovjetunionen og Østeuropa, der blev afholdt af Institut for Øst-Vest Forskning ved Sydjysk Universitetscenter efteråret 1979.

Artiklerne behandler en række vigtige sider ved den omfattende økonomiske, politiske og sociale udvikling, som indenfor de sidste 20 år har ført Sovjetunionen og de østeuropæiske samfund frem til at være egentlige industrisamfund.

Ud over en diskussion af den udvikling og dens karakter gives også en vurdering af de forløbne års forskningsdebat.

i Simon's funktionaliserings- og koordinationsbegreb. Allerede Max Weber understregede demokratiet som overordnet udgangspunkt for sin bureaukratimodel. Og kravet om alternativer indgår eksplicit i Dror's ideal- og optimalmodeller for policy-making.

Arne Gaardmand er nok på vej over i, hvad jeg vil kalde en reaktiv forvaltningsopgattelse, men bryder alligevel ikke med den afgørende rationalitetsforudsætning om overordnet sammenhæng i beslutningsproduktionen (se for eksempel pp. 114-115, 123 og 159-160).

Når jeg påstår, at Arne Gaardmand er rationalitetsteoretiker, er det naturligvis en svækkelse heraf, når jeg føjer til, at han ikke er det konsekvent! Men offentligt ansatte behandles også repræsentativitetsteoretisk (p.69), socialpsykologisk (p. 89) og formalorganisatorisk (pp. 92-93). Og disse forskelligt funderede påstande om offentligt ansatte kan ikke være rigtige, med mindre de opdeles i underkategorier, eller påstandene modificeres indbyrdes.

"Den gode planlægger" forudsætter som model en åben og alsidig vidensproduktion og -formidling. Det forekommer mig at være et forfriskende og overbevisende reformkrav. Men når den praktiske planlægger forudsættes at være en fagkyndig ekspert med egne meninger, kan en reform efter de anviste retningslinier godt blive en styrkelse af en bestemt embedsmandsgruppes magtposition.

Og ud skal det også, at jeg finder et angreb på de videnskabelige institutioner for at gå magthavernes ærinde betænkeligt, fordi det mere end antydningvis anfægter disse institutioners ret til forskningsfrihed (p. 90). Før det postuleres, at forskerne har korrumpet den videnskabelige vidensproduktion, var det nærliggende at beskæftige sig med effekten af den forskningsstyring, som Arne Gaardmand selv har været en ivrig talsmand for og aktiv deltager i.

Ole Nørgaard Madsen

Jens-Jørgen Jensen (red.), Sovjetunionen i forandring, Esbjerg: Sydjysk Universitetsforlag 1980. 188 s. 78,50 kr.

Bogen er en samling af skriftlige oplæg fra en nordisk konference om problemer i den nyere forskning af Sovjetunionen og Østeuropa, der blev afholdt af Institut for Øst-Vest Forskning ved Sydjysk Universitetscenter efteråret 1979.

Artiklerne behandler en række vigtige sider ved den omfattende økonomiske, politiske og sociale udvikling, som indenfor de sidste 20 år har ført Sovjetunionen og de østeuropæiske samfund frem til at være egentlige industrisamfund.

Ud over en diskussion af den udvikling og dens karakter gives også en vurdering af de forløbne års forskningsdebat.

Artiklerne bærer præg af at være skrevet i denne forskningssammenhæng. De er skrevet af forskere og for forskere, som selv beskæftiger sig med dette emne, og derfor må formodes at have et grundigt kendskab til og interesse i emnets problemstillinger. Som følge heraf har artiklerne - nogle dog mere end andre - en ret indforstået karakter. Denne indforståethed kompenseres der dog for i redaktørens indledningsartikel.

Jens-Jørgen Jensens indledningsartikel er en indledning i ordets bedste forstand. Samtidig med at de enkelte bidrag præsenteres, bliver de også sat i sammenhæng med de sidste 15-20 års udvikling i Sovjetunionen og de østeuropæiske samfund, samt med den udvikling østeuropaforskningen er gennemløbet siden 1960'erne. Man får således en god orientering i emnet, og en relatering af de enkelte artikler, der gør bogen lettere at læse og forstå.

Jan Åke Dellenbrandts bidrag, "Mycket väsen för ingenting? Ett försök på utvärdering av de ekonomiska reformerna i Sovjetunionen 1957-79", diskuterer nogle af resultaterne af de økonomiske reformer fra 1957 op til 1979 i Sovjetunionen, samt hvor effektivt gennemførelsen har været. Han slår indledningsvis fast, at den gensidige afhængighed (interdependensen) mellem det politiske og det økonomiske system er en anseelig faktor i samfundet - kompleksitetsfaktoren, og at denne faktor ofte undervurderes af økonomer, hvilket giver problemer, når de skal undersøge årsagerne til mangler i reformernes gennemførelse. Konklusionen er at virkningerne af de økonomiske reformer synes at have været begrænsede. Som forklaring på dette anviser Dellenbrandt to forklaringsmodeller: en bureaukratimodel, der ser problemerne med de økonomiske reformer som endnu et eksempel på det sovjetiske systems træghed, og en interessegruppemodel, der som navnet antyder, forklarer den manglende succes med indflydelsesrige gruppers modvilje overfor reformerne. Dellenbrandt mener, at begge forklaringsmodeller bidrager med noget væsentligt til forklaring af de økonomiske reformer, men mener ikke, at spørgsmålet er udtømt.

Zdenek Hejzlar fremhæver i "Det Østeuropeiska samhället - exempel Tjeckoslovakien", den etniske struktur i Tjeckoslovakiet, og påpeger at den har spillet og stadigvæk spiller en meget vigtig rolle i den tjekkiske samfundsvirkelighed. Han gør videre opmærksom på at sådanne etniske og nationale problemer også findes i en række andre østlande.

Begrundelsen for at fremhæve den etniske og nationale problematik så stærkt er, at Hejzlar mener at indenfor den geopolitiske enhed, der benævnes Østeuropa, er det af denne problematik de stærkeste spændinger udspringer:

"Om jag skulle peka på de hetaste spänningarna som finns inom denna enhet i all dess mångfald, så skulle jag t.o.m. sätta spänningen på denna front i första rummet." (p. 31).

I sin analyse af den sociale struktur betragter Hejzlar ikke Tjekkoslavakiet som et klassesamfund i traditionel forstand. De spændinger, der dog findes mellem de forskellige sociale grupper udspringer dels af de krav, der stilles til en forbedring af levestandarden, og dels af modsætningen mellem magt og afmagt. Sidstnævnte hænger sammen med den "almægtige" rolle sovjetkommunismen har tildelt staten, og det udemokratiske præg det politiske system har mener Hejzlar.

Han diskuterer også nogle sociologiske undersøgelser fra 1960erne, der deler det tjekkiske samfund op i seks lag. Der gøres dog opmærksom på, at den østeuropæiske virkelighed ikke fuldstændigt kan beskrives med sådanne statistiske oplysninger, da der eksisterer, hvad han kalder en parallel virkelighed med en parallel økonomi, sort marked, sort beskæftigelse, sort indkomst osv. Denne parallel virkelighed kan have afgørende indflydelse på de enkeltes sociale situation, sociale status endog på kompetence og indflydelse.

Endelig kommer Hejzlar også ind på den sociale kontrakt, der for øjeblikket danner grundlag for de politiske tilstande. Denne sociale kontrakt giver dog kun de politiske ledere arbejdsro så længe de overholder deres "økonomiske forpligtelser", hvilket ifølge Hejzlar i stigende grad er blevet vandskeligere siden 1978.

I "Socialstrukturer - sammenlignelighed og determinanter", er Jens Qvortrups hovedansættelse at påpege nødvendigheden af at bestemme årsagerne til en given social struktur, da de fleste komparative undersøgelser af østlige og vestlige samfund efter hans mening har forsyndet sig imod dette. De har således ikke været i stand til at fremkomme med en gyldig antagelse om samfundets karakter.

Indledningsvis diskuterer han hvilket begrebsapparat, der er mest velegnet til en analyse af Sovjetunionen. Han tager udgangspunkt i to velkendte vestlige modeller: totalitarismemodellen og konvergensmodellen, og gør dem til genstand for en særdeles kritisk analyse. Derefter diskuteres hvad der er bestemmende for de sociale strukturer. Hvordan vil en given industrialiseringsproces forløbe. Vil den følge sine egne love, eller tager det sig kun sådan ud på et rent deskriptivt niveau, så den i realiteten kan underlægges politikken? Qvortrup kommer frem til, at sidstnævnte er tilfældet og konkluderer, at det må få følger for den betydning, der kan tillægges hver enkelt af moderniseringsprocessens mange faktorer. Dernæst diskuteres muligheden for komparation på forskellige områder. Sammenligning med hensyn til teknisk arbejdsdeling og præstationsprincip er et område både vestlige og østeuropæiske forskere er enige om kan danne grundlag for komparation. Qvortrup mener også, det kan lade sig gøre, hvis man tager hensyn til politiske beslutningers indflydelse. Til sidst diskuteres problemerne med at analysere på forskellige niveauer. Qvortrup taler om distributionsniveauet som

genstandsområde og produktionsforholdsniveauets genstandsområde. Det deskriptive distributionsniveau betragter han som en nødvendig omend ikke som en tilstrækkelig forudsætning for komparation. Produktionsforholdsniveauet mener han vil kunne vise sig produktivt for komparative analyser.

Jens Qvortrups artikel beskæftiger sig udelukkende med teoretiske problemer. Problemerne er relevante, men det var ønskeligt om de kunne behandles i et klarere og mere umiddelbart forståeligt sprog. Artiklen er bestemt ikke læsning for enhver kokkepige.

Kristian Gerners "Problems of information and central planning. Tendencies of transparency and opacity in the Soviet Union", diskuterer problemerne for en videnskabelig planlægning og styring i Sovjetunionen. Udgangspunktet tages i debatten om det såkaldte informationsproblem, dvs. de styrende myndigheders evne til at indsamle tilstrækkelige sociale informationer og bearbejde dem hensigtsmæssigt i et relativt lukket samfund. Problemet belyses ud fra såvel officielle som uofficielle synspunkter.

Ole Nørgaard, "Politisk deltagelse i Sovjetunionen - teoretiske, empiriske og komparative aspekter", behandler de problemer, som opstår i forbindelse med en analyse og vurdering af den politiske masseaktivitet i det sovjetiske samfund. I en sådan analyse ser han to typer problemer. Dels en afgrænsning af begrebet politisk adfærd, og dels om den politiske deltagelse, sådan som den kan registreres i Sovjetunionen, er udtryk for reelle magt og indflydelsesrelationer, og hvorledes man overhovedet kan sikre sig, at der forekommer en indflydelse. Sidst i artiklen forsøger Ole Nørgaard at besvare det centrale spørgsmål: Demokratiseres Sovjetunionen? Dette spørgsmål kan dog ikke besvares fyldestgørende, da man reelt ikke ved om den politiske deltagelse har en vis effekt, siden en stadig større del af befolkningen finder det umagen værd at deltage i de forskellige politiske aktiviteter. Samtidig gør han opmærksom på, at erfaringerne fra vestlig politologi viser at sådanne aktiviteter kun fortsætter med at eksistere, hvis befolkningen føler de får noget ud af deres deltagelse.

I Søren Damkjær's "Reformøkonomien og spørgsmålet om Sovjetunionens socialstruktur", behandles de økonomiske reformers virkninger på de forskellige retninger indenfor sovjetforøgningen. Han kommer til den konklusion, at reformerne har haft stor indvirkning på de forskellige "skoler", men at disse hver på deres måde kraftigt har overvurderet reformernes radikalitet og rækkevidde for samfundet. Forklaringen på dette mener Søren Damkjær, kan tilskrives en fælles økonomisk determinisme, som har indebåret, at de bestående politiske og sociale magtstrukturers evne til at holde igen på udviklingen er blevet overset. Sidst i artiklen forsøger forfatteren at løse nogle af de identificerede analyseproblemer.

Han mener, at det centrale teoretiske problem er en nærmere bestemmelse af de politiske magtforholds konkrete udformning i henholdsvis partistaten og i statspartiet. Med en sådan afklaring mener han, at man vil løse mange af de problemer, såvel borgerlige som marxistiske tilgange er stødt på.

Ligesom i Jens Qvortrups tilfælde lader fremstillingsformen også her en del tilbage at ønske i klarhed og forståelighed.

Andreas Jørgensen analyserer den økonomiske og politiske udvikling siden oktoberrevolutionen, og fremdrager her den relevante pointe, sovjetsamfundet har gennemløbet utallige kriser, og at det kun har befundet sig i en forholdsvis stabil periode de sidste 15 år. Det er vigtigt at erindre sig dette, når man skal forstå befolkningen, partiet og det såkaldte apparat.

Endelig behandles også forvandlingen af socialstrukturen i Sovjetunionen. I sær afsnittet om arbejderne og deres indirekte indflydelse finder jeg giver et interessant perspektiv på krisen i Sovjetunionen. I afslutningen påpeger Andreas Jørgensen økonomiske reformer ikke løser de problemer man står overfor i Sovjetunionen og Østeuropa, men at der snarere skal gøres nogle politiske løsningsforsøg, der er orienteret mod arbejderklassen og intelligensen. Om det vil ske, og hvad der ellers vil ske fremover afhænger ifølge Andreas Jørgensen af hvad interesserne er i parti- og statsapparatet, som har den udøvende og formulerende magt.

I en samlet vurdering af bogen vil jeg mene, at den som konferencens titel siger, giver et vist indblik i hvor dette forskningsområdes fremtidige problemer ligger. Det undrer mig dog hvis udvalget af artiklerne skal være dækkende for de områder, der forskes på. Dels undrer det mig, at sovjetisk udenrigspolitik ikke er relevant, når man skal diskutere sovjetforskning. Sovjetunionen må ellers nok siges at indtage en fremtrædende plads på den internationale politik arena, ligesom de valg, man har gjort internationalt, har haft store konsekvenser internt i det sovjetiske samfund. Eksempelvis kan nævnes eksporten af systemet til Østeuropa, med de følger det har haft af oprustning og troppebindinger i de østeuropæiske lande. Dels undrer det mig, at den teoretiske diskussion af Sovjetunionens karakter har en så høj prioritering. Ikke fordi jeg mener, at teoretiske diskussioner er irrelevante. Jeg er enig med Jens Qvortrup, når han skriver, "at der er en betydelig erkendelsesinteresse forbundet med at stille og besvare spørgsmål om en given socialstrukturens oprindelse og udvikling og om en ønsket socialstrukturens mulighed". (p. 45). Men jeg synes, at prioriteringen kan tages som udtryk for, at man ikke i tilstrækkelig grad er opmærksom på, hvor problematisk det er at sige noget om Sovjetsamfundets karakter. Som Andrea Jørgensen gør opmærksom på, er der tale om et samfund, der på forholdsvis kort tid

har gennemløbet en særdeles stor omvæltning, og som først de sidste 15 år er kommet i en tilstand, man kan kalde stabil.

Dan Frederiksen

Leif Lewin, Det politiska spelet, Stockholm: Rabén och Sjögren 1979. 155 s.

Skulle nogen købe denne bog på titlen alene, venter der dem en overraskelse. Det er nemlig ikke en almindelig bog om "det politiske spil", men en manual for et simulationsspil om svensk indenrigspolitik i 1970'erne. Det er også den første bog i en serie fra det store svenske forskningsprojekt "Politik som rationellt handlande", hvorfra iøvrigt en af de følgende allerede har været anmeldt i Politica nr. 1, 1980 (Evert Vedung, Kärnkraften och regeringen Fälldins fall).

I bogens første kapitel gives en elementær redegørelse for projektets teoretiske grundsyn, der også har givet det dets navn. Det har nok været følt som rimeligt med en sådan redegørelse i projektets første bog, selv om det vel ikke er strengt nødvendigt for at forstå og benytte det simulationsspil, som beskrives i resten af bogen.

Simulationsspillet emne er - som nævnt - svensk indenrigspolitik i 1970'erne. Det er et "man-machine" spil, som det hedder i simulationsterminologien. Den alt-overvejende vægt ligger dog på spillerne, og edb-maskinen benyttes kun til simulation af vælgerreaktionerne på de af spillerne truffede beslutninger. Spillet er tænkt benyttet til universitetsundervisning, men har et forskningsmæssigt formål, idet forfatteren vil bruge spillet til en undersøgelse af spillernes ageren, herunder hvilke beslutningsregler de anvender. På denne baggrund tænkes en række hypoteser formuleret, som siden kan afprøves på den politiske virkelighed.

I spillet er det otte politiske sager alle hentet fra de seneste års svenske politik. Det er disse sager, som de spillende skal træffe beslutninger om i løbet af spillet. For hvert emne gives en oversigt over, hvordan de virkelige partier og interesseorganisationer har stillet sig. Spillerne er imidlertid ikke bundet heraf, men får for hver sag opstillet et antal handlemuligheder, som de kan vælge imellem.

Der er 25 individuelle roller i spillet, og de udgør tilsammen 18 kollektive aktører (partier, interesseorganisationer og embedsværk). Samme spiller kan godt være medlem af flere kollektive aktører - for eksempel den socialdemokratiske rigsdagsgruppe og LOs ledelse. De enkelte aktørers politiske præferencer er angivet i generelle vendinger, men der er et betydeligt "spillerum" (!) for konkret stillingtagen og det vil være nødvendigt at afvige fra de optimale præfe-